

100
MARIE HEIBERG

ENNE
VIIMSET PÄEVA

EESLEHT: V. KANGRO-POOLI JOONISTATUD.

E 40092

E 15817

MARIE HEIBERG

ENNE
VIIMSET PÄEVA

IGAVIKU POOLE
KINNISTE USTE TAGA
GREETAKESTE SAATUS
SALADUS

Fr. R. Kreuzwaldi nim.
Eesti NSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

EESLEHT: V. KANGRO-POOLI JOONISTATUD.

MAKS HEBERG

EVNE

VIIMSET PÄEVA

Ar914

Heiberg

AR Fr. R. Kreuzwaler hlm.
Eesti NSV Riiklik
Raamatukogu

9665

TRÜKITUD ED, BERGMANNI TRÜKIKOJAS, TARTUS, 1914 A.

ENNE VIIMSET PAEVA

RIDA MEELEOLUSID

Valgena, suurena, avarana haljas aias väänkasvude
mööta — nii seisab ta sääl

Igavene Maja

Mitme tuhande käeline töö, mis tegijaid õnnistades
mäletab ja allesjäänud on neist luituvatest lossidest,
mis juba hääbumas kõiki omapäraste kohutav-tõsiste
ja meelt raskendavate muinasjutudega

Lõvid väravate suus magavad aastasadade pikust und, ilma et mööda minejate sammud neid ärataks. Nende käpade pääle lastud päis näeb rahulik teadmine olevat, et vainulikudele võõrastele Igavese Maja väravaid ei avata

Hallid müürid jäävad võitmata tormavate ja toorelt needvate vägede vastu, kes juba on kaugenened tagasi tulemata minevikku ja kelle verised mõõgad ja piigid tolmuks on pudenenud Igavese Maja väljadele

Loss oma suurtsugu eeskülje sammastikuga seisis oma paigal juba Europa algusel

Valendab läbi hallide aegade minevikus ja jääb ära seletamata muinasjutuks tulevikule

Sammastiku tagusesse eesruumi lilla siidi mööbli ja sammeti vaipade pääle varisevad punased õied väänkasvude ladvalt, mis kuulmata kindlalt sambaid mööda üles ronivad

Tüvest kaharad ja lopsakad täidavad pea samba vahe, mis enam kui sülla laiune

Aeda viiva trepi käsipuude taga kummalgi pool õit-

sevad valged roosid. Igale poole mu ümber on neid
istutanud sõbra käsi

Ma kumardan alla ühe juure neist, mis kastest niiske
ja nüüdsama puhkenud, kuid mul ei täidu teda murda

Niisutan huuli ta pääle langenud taeva vees ja tunnen
värinat oma hinges

Ole armuline!

Pääd tõstes pimestab miski mu silmi

Kiirgavad kolmanda korra tulised aknad, kus sinised
mägestiku lilled välistel aknalaudadel päikese suu-
delda ja kus hiigla raamatukogu seisab ning vanad
pildid seindel tolmuga kaetud on

Nende tuliste akande taga elab aasta tuhandate Igat-
sus ja kõneleb päikesega ja kõneleb õnnega

Oh Igatsus, kes sa tunned päikest ja tunned õnne, su
laulik olen ma! Ja kõik, kes sind mõistavad, need
mõistavad ka mind

Lõhnad lainetavad veranda ees

Vara hommikul kõnnin ma lillede ja roosipõõsade keskel, mille madalate latvade üle päikese kiired värvilise lõimiskangana joonduvad

Valgus on tõusengul kaugel, madalal säääl, ja rahustavmagus on valgus kui naeratus armsama näol

Eemalt kostab purtskaevu kohin maa südamest tuleva
hallika kohal

Siit ja säält kiirgab kastetilg

Ma seisan paljal jalul ja palja pääga kesk aida ja olen
üllatatud

Kui lähevad mööda kõik hall-igavad päevad ja must-
õudsed ööd, siis tuleb üks selge hommik

Ja tulevad teised ajad siis on ka need hääd. Tulevad
uudselt ja ootamata nagu õnn

Oh armsad ajad!

Hommik

Olen Sind Põhjas näinud mäe harjal seistes, kuna Sa
metsa ladvul kumasid ja tasa alla tulles mööda säten-
davat lume vaipa läksid kuni soo äärsete madalikudeni
kauge päikese kiirte vihk süles

Must-hallid majad ehitud lumiste katustega seisivad
alandlikult ümberringi ja säääl seisis mu kodu

Kõik hämaras puhkajad saivad ärksaks ja Sinu tulekul
kustutati ära kõik väiksed lambid

Mõnikord seisid Sa mu voodi ees nagu halastaja õde
kui ma salalik-kohutaval ööl und saamata Su tulekut
ootasin ja hahetuse algul magama olin uinunud

Metsa ja mägedele jooksin ma Su ilu järele kuid tihti
põgenesid Sa mu eest siissama kui ma Sind otsima
läksin. Vahel ei tulnudgi. Pilved seisivad taeva
serval ülestõstmata ja ainult pilu vahelt nägin ma Su
koda täis helendavat valgust

Oled nüüd päikese kiiri puistanud minu ja lillede pääle

Niiskeil silmil õnnistan ma Sind kui Sa mu ees leh-
vitad ja üle lagendiku lähed ka suurde linna, kus Sind
ei tuntagi

Kehas veel jaheda õhu viirg ja imeline kergus, pääs enne olemata mõtted ja südames rahulik selgus — isegi uus tulen ma enesele ette päeva mureta varase jalutuskäiguga alates

Pöoran kaugemale aiateele ja lähen silla üle, mille all rohiliseks sammeldanud kivide vahel hallika vesi niri-
riseb külm-selge kui puhas metall

Hõbevalgete pajudega piiratud tumeda veelise tiigi

pääl ujuvad kolm luike, nii rahuliselt ja sulinata vee-
revad lained valgete rindade ees

Saja aastased luiged

Sinisesse õhku on unustatud teie pikad teed üle maade
ja merede. Isegi teil on siin parem omi vanu päevi
viita — olgugi, et teie vanadust ei tunne

Mu luiged, mu mõtted!

Tunnete küll neid mere äärseid soid ja umbjärvi, kust
teie lahkusite nagu minagi ja kuhu meie kõik tagasi
igatseme — kodumaale

Aga niisama käib meie igatsus ka päikese järele

Ja mina jõudsin siiasamasse, kuhu teiegi

Olge tervitatud, kauged sõbrad!

Kui olen kannud raskeid riideid asjalikudel käikudel ja tundnud et naisel kitsas ja piirav on olla isegi omis riietes — siis kahiseb nüüd paitavalt mu ümber kerge, valge siidist hommiku kleit, mis ei pigista ega jalgu ei jää ja mu samm on määramata vaba

Magusa jõu tundmusega täidab selga lahtine juuks. Üksikud kiud eralduvad energilises eemale tungis teis-

test ja kui ma neid käega üle pää alla lükkan, siis
pöörduvad nende otsad üles, mähivad end ümber käe,
sest et neis jälle palju jõudu, elektrit on

Hiljuti olen ma terveks saanud raskest haigusest ja
unustanud koguni oma hinge valu

Uue päevaga andun uuesti elule tagasi nagu lapse-
põlves kuna veel rikkumata vahekord minu ja looduse,
kasteheina, puu ja kivi vahel võis olla

Ei tunne rõhuvalt oma olu, ei hinge ega organisid.
Viimased annavad end ju ainult õnnetuse korral tunda

Ma ei ole aga õnnetu. Välised olud ei rõhu mind
enam. Ma olen üksus, kes käib oma seesmiste sea-
duste järele, millegile andumata, mis hädaohtlikuks
saaks

Ma olen inimene teiste omasuguste seas, kes mind
niisama mõistavad nagu iseennast, vähemalt sel mo-
mendil, mil meie üksteisele oleme avaldunud

Nad magavad vist kõik alles. Ei avata veel aknaid,
ei kuule veel Sigfriedi hommikust klaveri mängu

Loss jääb jällegi puude varju

Kohati veel oma esialgse kõrgusega rusuva ja rohilise tiheda samblaga kinni kasvanud müüri äärt mööda viib akatsia alla allee poolringis ümber aia

On nagu muinasjutuliste meeleolude allee, tihe, madal, siisgi üle nägemata ja tundub nagu vähe matusaia lõhna, võib olla sellepärast, et akatsiaid ennegi matusaial olen näinud

Tee ääres ei ühtgi pinki. Ainult läbi minemiseks

Ma lään nagu kartes tasa kuid mu paljaste jalgade
jäljed jäävad rehitsetud teele poolniiske liiva sisse

Meeleolu vaheldus

Kahelpool teed kollakas-rohilised elupuud }

Elupuud juhtusin Põhjasgi nägema haua ehtena, ki-
ratsevana liivas. Kuid siin on ta suureks saanud

Tema magus-raugetavat lõhna ma tunnen ja tean kui
mõru ta maitsedes on

Üht muinasjuttu paradiisi aiast ma mäletan ega saa
mõtlemata olla kõige pääle, mis olnud on

Mõne minutilisest mõttekäigust võiks kirjutada saja
leheküljelised raamatud ja maalida pildid, mis iialgi
ei luitu

Kuid kõige ilusam on ettekujutus, millest pääle enese
üksigi osa ei saa, mida leiad kui uue ilma esimesena,
mille maalimiseks värvi ega kirjeldamiseks sõnu ei
ole, mis on kui kadunud paradiis

Vanaaegne, lai tamme allee^r algab lossi õhtupoolsest otsast, sammastiku suust ja viib kaaritades tagumisest väravast välja

Unustusse langenud allee, võib olla lossi endine elusoon

Oli ju kord läbikäimine üksikute losside ja kiriku vahel. Suurt linna teed, mille pääle nüüd kõik teed pöörduvad, ei käidud siis palju

Hiljem, võib olla, sellepärast et sõja kära õue ei kos-
taks, ehitati müürid ümber lossi ja siia tehti kitsad
väravad

Nagu muistne mure rõhub nende alt läbi minnes

Teel pehme, valge liiva sisse on vaibunud aastasa-
dade jäljed kuna küll lugemata roosad päevad üle
hiigla tammede tõusnud ja alla läinud on, mille val-
ges pulma rongid, ja matuse rongid liikusid, kadu-
nud sureliste tundmata rõõmu ja leina saatel

Imelik, et ammuse aja halli härdust, kaugemeelset
kurbust ega hirmu ei tunnud sääl, kus see tamme
allee lõpeb sammeldanud hauakiwidega kabeli man

Ehk puhkab sääl olemuse Jumala teades palju neid,
kes oma aja õnnistust ootavad

Kuid täna mina käin ja õnnistan kõike, mis olnud on
ja mida veel ei ole — kuid mis tuleb

Mis tuleb, kui aeg täis saab

Oma eeskojas lükkan rohilised sammeti eesriided kõrvale : avaneb supelusruum

See on nagu Böcklini pilt

Wäike Lydie helesinises supelus-ülikonnas istub kõrvu suurt loorberi puud, marmori tiigi teisel kaldal, vette viiva trepi ülemisel astmel, ja teeb käega õhus mängivaid liigutusi

Ma silman eemal seinä ääres punakas-kollast kassi,
kellega Lydie kõneleb ja keda ta vette meelita-
misega narrib

Kassi kutsume pahuraks aristokratiks, sest et ta ke-
dagi naljalt enese lähedale ei lase

Ma heidan riided ära ja lähen pikamisi trepist alla,
end üleni vette kastes

Ah kui hää see on!

Jahe vesi viirab ümberringi ja tuhandest suust hin-
gub karsket külmust kehasse

Üle määra wältab ujumine. Wahel istume kesk tiiki
oleva kiwi aluse pääl, mille otsas palmid omi kroo-
nikaid latvu laotavad kuna nende suured vaasid toa
väänkaswudega kinni kaetud on ja halja saare sünni-
tavad. See on väike, kunstlik saar, nagu tiikgi kunst-
lik on. Hallika soon on siia juhitud ja kinni peetud.
Vesi vaheldub kitsaste torude kaudu. Klaas seinad
marmorist alusel ja vasksete raamide wahel näitawad
ühelt poolt aeda walgete roosidega

Kass käib tiigi kallast mööda ja meie ei jõua teda
küllalt naerda!

Kui ettevaatlikult ta käpad käivad. Pikka handa hoiab
ta madalal ja luurav pää on meie poole pöördud

Tiiger, tiiger! hüüab Lydie ja jookseb ära

Üleni lumivalgesse linasse mähitult lähen ma oma
ruumidesse

Minul on kaks tuba

Edetoa põhiwäriwid on hall, walge ja rohiline

Valge lagi ja hallid seinad, mille igavat ühetaolust
ainult suured, elujulged maalid hõbedaste raamide
sees ning hiigla toa okaspuud välise klaasseina ääres
tasandavad

Põhjamaalise meeleolu loob see tuba mulle oma tagasi
hoidlikute värvide, valgete mööblide ja rohiliste, sam-
malt jäljendavate põranda vaipadega

Kesk tuba seisab mu kirjutuslaud nende üllatavate,
harva leitud raamatutega, mida ma loetute seast olen
välja walinud ja ikka vahel lugeda tahan

Neid ei ole palju, aga nendes on sellegi pärast kõik

Tagatuba, niisama suur, on põhivärvides helesinine
ja walge

Siin saadan ma poole oma ajast, nimelt ööd, mööda.
Sellepärast paistab siis kohe kõige esite tagaseinas suur
ja kõrge, peaaegu kuninglik woodi silma, mis üleni val-
gesse kaetud, mille päitsit ja jalutsit suured myrdid
nelja nikerdatud samba ligi kaunistavad

Põrandal üleni pehme tumerohiline sammeti vaip an-
nab õige vähe poolsalalikku mõju, muidu on siin
kõik sõbralik hele, vastu harilikku maitset, mis maga-
mise tuba tumepunase ja hämar-salalikuna ilusa leiab
olevat

Mina, üksik inimene, armastan heledust ja värve, mis
kaugemad, mitte harilikud näivad

Vähese mööbli hulgas on ka mu toaleti laud, mille
pääl pääle tarvilikude asjade, nagu kammid, harjad,
salvid ja lõhnaõlid, mitte midagi ei ole

Ma korraldan oma juuksid

See ei ole tülikas, nagu siis kui juuks maha tuleb,
või kui sa ei tea, kuidas teda kanda, et ta korratu ei

oleks, ega lohakas-harimata ei näiks, iseäranis keeruliste juukse moodide ajal

Ma ei ole kunagi tahtnud frisuri teha, ega välja mõtelda. Juba see sõna „frisur“ on hirmus!

Palmin juuksed kahte palmikusse ja köidan otsad musta siidi paelaga kinni — just kui leeri ajal

Ma olen veel väikene tütarlaps. Ma ei ole veel sugugi suureks saanud!

Sellepärast ei saa ma ka haavatud kui Former mulle õpetunni algul ütleb:

Armas laps, sina ei tea seda kõike veel sugugi õieti, ja selle juures naeratab, sest Former on tark ja teab väga hästi, et inimene kõike kunagi õieti ei tea

Elutuppa tagasi tulles leian hommiku laua kaetud. Kesk lillesid leib ja rammujook, millesse algollusi segatud on, sest et mu organismus nõrgestava haiguse järele kiiret kosumist tarvitseb

Ma söön kõik ära, mis mulle söömiseks määratud ja päälegi hää maitseb. Ma ei tunne selle järele sugugi enese raskendust, harilikku söömise tagajärge

Meeleolu on hommikune ja tung liikuda, luusida kange

Lähen kõige esite õue, milles end ka lossi hommi-
kune eluolu peegeldab, seisvate tõldade ja tallutavate
hobustega

Praegu seatakse automobili korda. Keegi sõidab vist
linna

Värvate ees lamab suur, karvane koer. Minu lähe-
nemisel tõstab ta raskelt pääd ja tõuseb isegi üles.
Ainus aeglane saba liputus näitab, et ta koguni sõb-
ralik on

Ma julgen aralt ta suurt, karvast pääd silitada, ja ta
laseb end mu ette alandlikult maha

Ah kui vihaselt ta haukus mind esimest korda nähes

Päris kergesti ei ole ta nii sõbraks saanud. Temale
on õpetatud, kuidas ta end minu vastu ülespidama
peab

Ühte oma peremeest näib ta minus nüüd tundvat ja
saadab mind värvastgi välja

Et jõulist meeleolu tagasi võita, selleks on mulle ava-
rust ja rahu tarvis

Kabeli poole viiva tee äärtes õitsevad valged, sinised
ja roosad äraunustajad

Ikka pean ma seda teed minema

Tahaks puhata päikese valguses kasvava vilja keskel
lagedate väljade pääl!

Tahaks maetud olla teadmata paigas, leinamata! Ta-
haks surra kõigile andeks andes!

Suur ja sügav rahu lehvib siin praegu üle mu päa. Näib nagu ulataks ta sinine tiib ka üle selle paiga, kuhu surnud ju ununenud ajal maeti

Ei teata missugused inimesed elasivad siis Igaveses Majas ja ehitasivad usus silda maa ja taeva vahele. Määrased huvid neil olivad? Määrased ebaõiged mõisteted ja fantastiline usk!

Ja lõpuks, nii nagu meiegi, lülid hiigla elu ahelast, mis kõlisedes kaduvikku kukkub, sest et jõud, mis ahelat alla poole kisub, suurem on kui jõud, mis ahelat üleval hoiab. Otsata, mingikujuline eluahel, raske needmisest, vaevast ja valust veab meidgi enese järele alla — kuni jõud, mis ahelat üleval hoiab, kasvab ja selle puhtana, esialgsena kaduviku kuristikust üles tõstab hiilgama otsatus olemuses, sillaks maa ja taeva vahele!

Millal, millal see sünnib? Millal saab inimese usk ja teadus ülevaks, nii et kaduviku kohutavad võimud kokkudes käed ahela küljest lahti lasevad ja inimesed kadumise õudsest hirmust pääsevad, kuhu neid nende uskmatust ja ebaõige teadus meelitanud

Kui palju on teatavast ajast saadik ebatõdesid ja tõe otsimisi olnud

Ja kui vähed on tõtt leidnud ehk tõsist rahu

Kõik otsijad peavad ka iseenese kui viimase väärtuse
kaotama, et, nagu lapsed, tagasi minna oma alguse
juure

Tulla ja minna, et kõik häa oleks!

Laiad ja sakilised automobili rataste jäljed viivad rehitsetud, kohelas liiwas edasi, värawast välja

Minu sõbrad sõitsivad sinna suurde linna, mille tules-
tust võõrastuslikult hilja ööse taeva kaarel nägin ku-
mavat ja mille kiledad auruviled tuuletasase ilmaga
siia kuuluvad kui kauged karjatused: meele tuletades
neid rühkijaid, otsijaid, õnnetuid, hädalisi ja ilma ees-
märgita inimesi, kes sõidavad maid ja linnu mööda

koduta, ehk kes kuski koera elu elavad ja ise ka neljajalgsele lähenevad omis mõttis ja töis

Ammu olen ära nende inimeste keskel, kes kõik suurt Mammonat kumardasivad ja tema orjuses alandust ja nälga kannatasivad

Inimene ei jõua kaua nälgida! Paljud saavad sandiks, kes igapähe ette kumardab ja paljud müüvad enese ära, mitte üksi nõrgad naised, vaid ka mehed

Tõesti!

Missugune häätegu oleks võitlus suure Mammona vastu!

Kuid tema vastu ei võitle ükski neist, keda ta enese alla on heitnud

Hirmsa halastamatusega käib Tema inimesega ümber

Mina ei kumardanud Teda ja mind kiusas Ta taga sündimisest saadik, aga iseäranis, kui ma kõige iseteadvusega Ta suurte korralduste üle naersin ja Teda misgiks ei pannud

Kuid kaua ei kestnud see nõnda

Painav jõuetus oli mind kunagi ära võitnud, füüsiliselt ja vaimliselt orjastanud

Ja üksainus, usutu oli mind süüsaama maha jätnud
kui ma ise

Ma ei ole teadnud, ega tea praegugi, kes tema on, mis
tema teeb või tahab ja kus tema käib

Kuid olgu õnnistatud tema olemasolemine kui ta ka
mulle mõistmata ja võõras on!

Jääge mulle truuks, mu sõbrad ja mu unistused!

Käisin ära ilma viivate teede pääl

Ei kuhugi, ei kunagi ei taha siit ära minna tagasi
tulemata

Tuli meele hämar õhtu, pikki teesid mööda jalgsi
tulek ja võõraste elutuste tuled ümberringi

Ei keegi Igaveses Majas teadnud mu tulekust

Meelega tulin ma nii alandlikult ja hilja

Kuid väravad on lahti päeva ja ööse

Lossi akandest helendavate kroonlühtrite valgus sai päeva sarnaseks kesk ööd, aeg algas uut käiku ja esimest korda leidsin ma õnnelikult iseennast oma algolekus

Tundsin, et ei seisa võõra ukse taga, et need sammud, mis lähenevad, tülitatult kärsitud ei ole, sest päris võõraid käib siin õige vähe

Kuigi need inimesed ka mulle kord tundmatad olivad, siisgi leidsime üksteist kohe esimesel enese avaldusel

Seda vainlikkust, olgugi viisakuse piirides, mis vastak-oluga inimeste nägemisi, tegemisi, kõnesid ja vaidlusi karakteriserib, ei ole. See vainlikkus ei laseks ühtgi hääd tutvust, rääkimata siis veel hääd sõprust, oleneda

Mitte mõtteta ja ilma tõelise austuseta ei kumardanud meie kordagi üksteise ees, esitusel ka mitte, sest et juba välimuses midagi ettekujutatut leidsime, nagu pärastisel läbikäimisel see ilmsiks sai

Poolharitud seltskonnas maksvad aukraadid, ei sünnita siin ühegi isiku kohta mingisuguseid eelarvamisi, sest et mitte see väärtus siin tähtis ei ole mis seltskond, seisukoht või koguni varandus isikule annab, vaid ainult see väärtus, mis sel isikul, individumil on. Tema algolu kui uus ilmutus, edendamise aste üliinimese poole

Selle poole viivad kõik edenemise asted, kõik ihked ja soovid

Lõunaks on Former ja Sigfried tagasi tulnud

Meie istume rikkalikult kaetud laua taga, mis pääle söömise lõbude veel esteetikalist lõbu pakub värskete lille bukettidega, mis ammuaegse inimese lauda maa-murul meele tuletab

Former on täna hulk maksuta haigeid vastu võtnud, jälle niipalju suurlinna koledust näinud, et ta näos

selle meele tuletusel otsekohest kannatust, jälkust ja isegi enese jõuetuse tunnet on märgata

„Üks kolmandik, ütleb ta, on nendest, nagu üteldakse, ise süüdi. Nende nägudest vahib jälk kõlvatus vastu ja neis on küll ainus inimsuse säde, mida tahaks uskuda, nii sumbunud, et üksi viimne päev seda ära kustumast hoida ja veel kord lõkkele õhutada võib

Need põevad halbu haigusi, mis paranemata. Ja näikse olevat juba looduse poolt määratud kõige raskemad karistused neile, kes elu sündimise teesid on teotanud

Teine osa, märgitud sama kõlvatuse pitseriga, kuigi mitte nii tuntavalt, on oma osa elus ise käest ära pillanud, ega looda, usu ja armasta enam

Kolmas ja viimane osa — nende päralt on Elul kõik olemas, olgugi et neil ise praegu väärtust ei ole. Nende riik ei ole veel loodud. Nemad on kunsti, teaduse ja ühiselu marturid. Nende füüsikalineervis on murdunud neis vihatud oludes

Kuid nemad saavad maa pärima“

Nii rääkis idealne arst

Hommikupoole loen ja kirjutan ma midagi. Õhtupoole ei jõua ma enam, näituseks, uusi mõtte-algatusi käsikirjadesse märkida, halvemal korral ei olegi neid

Võib olla, on see väsimus vaimlise töö arusaadav tagajärg, võib aga tõepoolest ka midagi muud olla

Mäletatavasti, juba lapsepõlvest saadik, on mul õhtu eel meeleolu imelik, kurb-traagilik. Hoopis tumeda-

mad värvid on mõttekujutustel ja välistel asjaoludel. Raskemeelsed aimed ja ebaselged mõisted kõigest olemasolust

Tänulik ja hää on siis inimeste seltsis olla, iseäranis armsate sõprade seltsis, kus sind ilma pikema jututa mõistetakse ja loomusunnil su vastu hää, nimelt osavõtlik ollakse

Sigfried kutsub meid oma laboratoriumist läbi, mille jahedais, iseäraliste külmade lõhnadega täidetud ruumides, kus algollused seisavad ja tundmata loodusejõud hingavad oma ülesleidjat oodates — kõik nii suurtsuguselt rahulik on, nagu teadmata ja hoolimata olles kõigist väikesist, isiklikudest ja üleüldistest hädadest, muredest ja puudusest

Ainult niisugustes elu-tingimistes võib luua ja iseennast täiesti maksma panna

Ainult loomise töö teeb üksiku inimese õnnelikuks. Ainult suur loomise töö vabastab ilma

Heidan pilku üle nende asjade rägastiku, mis mulle tundmata ja imelikud, kuid mida ma huvitusega vaatlen, et tunnistada:

Tuhanded põlved on ettekujutanud ja unistanud, sajad põlved on ebamääraseid ettekujutusi realiseerinud — kuid vähe on sellest!

Mehed on rajanud ilma täie elutusi, miljonilisi linnu, kuid paljudel ei ole varju, kuhu oma pääd panna

Vähe on sellest!

Mehed saavad veel töötama, armastavad naised kannatama ja ootama niisugust õigust, hädust ja armu, mis kõiki inimesi lepitaks

Suured vabastused on üle ilma käinud, aga häda, õnnetust ja inimese hinge rõhuvat üksildust ei ole nad hävitanud

Kõik hingeliselt kannatajad ootavad lepitust ja eeldavad üliinimest. Üksi temale kirjutavad nad oma igatsused veriste märkidega!

Lossi raamatukogus on pääle sammeti sisse köidetud ja kullaga tikkitud keskaegse palve raamatu, veel tuhandeid raamatuid, mille pääl peenike hall tolm puhkab

Ainult Ferdinand puudub meie keskelt. Ta on ikka
Egyptuses, et oma uut filosofilist tööd, mille pääl-
kiri veel saladus on, lõpetada

Kõrbe piiriäärsetel maadel, kus inimesesoo kultuur, niisu-
gusele alusele rajati, mille pääl ta veel nüüdgi põhjeneb,
peab töö sündima, mis tuleviku kulturile aluseks saab

Ja kui Ferdinand ka küll mineviku kulturi hallikatest

palju ammutab, siis valab ta selle uute astjate sisse, et enam janu ei pea olema neil, kes isunevad ja janunevad õiguse järele

Kogu õhtu kõneleme sellest ja vaikime imelikus händuses kaugele aegade pärast, kuna Sigfried klaveri ette asub

Ta mängib üht laulu „Viimsest päevast“, mille sõnu ja mõisteid niipalju olen korranud, et need lugedes enam esialgset mõju ei avalda. Selle mõju aga valdab mängus, milles tundmused hääldeks on saanud, et üksikutel heli astetel sügavaid taevaid kohutavate valgustega näed, kus tähtede kiirus seisuks on muutunud, kõik oma jõulikkusega inimese alandlikuks teinud, kes põlvili olles käed taeva kaugele poole küünitab, uuesti usub ja mõttes enese alla heidab värviliselt kiirgavaid, kaugeid maailmu

ILMUB
FANTASTILINE NÄIDEND
VIIMNE PÄEV

IGAVIKU POOLE

I.

Päike
igavesti Sinu pind leegitseb,
kus elavates tule kirgedes
suremata jõud tuksub

Päevast võidukäiku lõpetades
Sa mägede taha kulla voodisse heidad
ja välkudes ehalina
Sinu karske keha üle langeb

Õhtusel taevakaarel
pilved punastavad
ja värisevad kui häbelikud neitsid

Ma põletan mõttes
tundmuste ohvrituld
kõrgel mäel seistes
armsamale
Päikesele

Rahutumas igatsuses uinumata
uitad Sa säääl,
kus Su nooruse mõttekujutus heljub
kesk kaugeid, hiilgavaid päikesi
ja rahulikult lendad Sa Igaviku poole

II.

Kaovas igavuses tuleb mu öö
tundmata olemuse otsatusest
kui ainus ilmutus

Sinivõlvis
valgetesse udupilvedesse maetud kuu, —
mis tundmata liiguvad
kui liiguks helgetav kuu

Ei tuhingut tunda metsas teeraal.
Tuul väsinud, aralt ehk uitab maal

Õõ soe. Murul rohi on pehme kui siid.
Näen õitsevat hiliseid lillesid

Ma kuulaksin kevadest lindude viit!
Kuid linnud kõik ära on lennanud siit

Rohilised on veel lehtpuud,
pruunide käbidega okaspuud.
Kuid ei enam lõhnas õelmitse niit
Sää! haigutab tühjus,
kostab koletav öökulli hoigamine

Veel valmivat tõuvilja kollast täis nurm.
Sume on sügise — sumedam surm

Mul hää on kartuses kõndida
kui hingele ligineb õõ.
Usk, lootus ja elu on lõputa
ja õige on rahu ja töö

Pikalt igatsevalt nagu elulaulu
laulab eemal järvemäel karjane

Vaiki, oh, karjane!
Ka rahvaviisid on kurvad!

Kurbvaikne on sügise öö

Ma seisan Igavese Aja palge ees
ja soovid surevad südame valus

Kui kõrgel helgib Põhjanael,
sirendab Linnutee tähepael!

Kuid ma tean,
et ümberringi
üleval ja all
on otsatu suurus
ja on igalpool kodus mu hing
kui ta on Jumala juures

KINNISTE USTE TAGA

I.

Nagu oli ruhmikusse kirjutuslaua pääle vajunud. Käed tuikasivad pää raskuse all. Erkliste sõrme otsadega jämedaks paisunud, tuksuvaid sooni otsaesisel puudutades sai ta aru, et veri pähe valgunud on. Kukalt painas tume valu, ronis selgroogu mööda üles ja kägistas kaela sooni

Ta ägas poolärkvel olles. Väsimus ei lasknud teda suruvast olekust virguda

Tahtmata silmalaugu kinni hoides ja pimedust oma ümber tundes, kestis uimastav-raske uinak. Vaim nägi omi nägemisi, millel ei olnud maiset olu, ei hääli, kujusid ega peatuspaika teadvuslises ilmas

Ta nägi omi mõttid nagu sõjavägesid olemuse tühjuse teed marsivat ja kuulis neid trummi löövat, mis kõrvu kostis viimase päeva kaugusest nagu ta-sane tinisemine

Keegi läks temast mööda ja puutus teda tundmata käel. Tema õhtu hall hämaruse loor lehvis laienedes toas

Kes see oli ?

Küsimisele vastamata vaikuses hakkas ta kuulama võõrastavat, veerevat mürinat ja rongide vilesid miljonlises linnas, mille elukära suminaks ühtus nagu me-sipuu. Imelik oli seda kuulata ja ühtlasi mõtelda, et paljude inimeste elu, kannatus, armastus ja surm niisuguse, vaevalt unest äratava sumina sünnitas!

Ärgates ahetas teadmisele ahtake maailm, mis võime-tust ja mõttetust oma olemise igavuses näitas

Jälle tundis ta ennast nõrga ja elu otstarbe kohatu

Asjata katsus ta püsti tõustes ja ringutades tinaras-
ket jõuetust enesest maha raputada

Meeleheitlik üksildus ja külm nukrus ümbritses teda
oma toas ja näis siia otse kiusavalt pesitavat

Ta oli tüütava maja plaani juure magama jäänud

Tema osaks oli plaanisid valmistada ehitus-büroos in-
senerile, kellele ta töötas. Ta pidi palju halba maitset
tähele panema ja sellega, rohkem kui see talle armas
oleks olnud, rehkendama

Ootas tema oma töö, tellingil olevad joonistused ja
maalid, milles iga võte oma võimetuse- ja tehnikaliselt
halva oskusega iseäranis raskelt tema pääle mõjus

Ta töötas nende kallal vara hommikul ja hilja õhtul
kui valgus maalimiseks sugugi hää ei olnud. Ka
mõned selged pühapäevad võis ta oma kunstile pü-
hendada

Tema tööhimu ja kunst ei tahtnud nendel tingimistel
suureks saada. Võim ja võidulootus olivad teda maha
jättnud võimetuse vaikivatele, hirmsatele väljadele, kus
ta ainult ori võis olla ja sunnitööd teha

Ja kuidas tahtis ta elada, suur ja vaba olla täis sügavat rahu ja kokkukõla jõulise loodusega, mida ta armastas. Maa südames, rahulikus üksildus tahtis ta ära lepida oma saatusega, kes talt kõik muu hää oli võtnud, kuid temale tema mõtted ja igatsused alles jätanud

Olla oma mõtete päralt, käia oma igatsuse järele!

Aga nüüd ei suuda ta seda

Väiksed elumured imevad alles ta rinda ja roomavad takistavalt ta jalgade ees, nagu tahaks ütelda: Veel mitte ei saa sa vabaks!

Hämardus

Kõrged raamatu kihid kirjutuslaual heitsivad varju segamine lamavate joonistuste üle

Linna kellad lõivad kolmveerand tundi

Miitra istus ahtakese aknalaua ääre pääle ja rõhus käega haagist kõvasti kinni pidades raami vastu. See näis vettimise järgi paisunud olevat, ega avanenud tõukamisel, vaid ägises enne

Viimaks ometi andis järele. Vilksatades löi välimine akna pool vallale. Kesk ainust, suurt ruutu helgetas võõras tuli, kuma jooksis üle klaasi ja kustus

Õlaga aknapiita vastu najatades ja mantlit keha ümber koomale tõmmates istus ta vastu välist valgust, mis hall nagu pilvise taeva põhi

Üle suurlinna mustava katuse rägastiku laenetas vabriku suits kõrgetest korstnatest tõustes ja uduga ühtudes nagu meri, kohati tumedam tihe, kohati heledam õre

Tuppa tungivat suitsulõhnalist õhku ahnelt sisse hingates täitis teda häkki imelik õhin:

Miljonide inimeste energilik *edasi* minek ja töö! sellega ühes . . .

Kui on ka elul üksainus siht: kadumine, mis sellest! Sest kes teab, mis tähendab kadumine

Kõik on . . .

Tõsi küll! Ta kulu-kollane ja hiilgaw juuks muutus aast-aastalt tumedamaks

Ta teadis oma näos vananemist. Huulte nurgas paar vaevalt märgatavat joont, niisama kulmude vahel ja silmade all väiksed püstjooned

Hiljuti, üle kahekümnete aastate, hakkas talle inimese iga tunduma

Kohutavalt mõjusivad ta pääle vanad, koltunud ja vastikud näod. Kuid sama võimsalt valdas teda kurbus kaova ilu ja nooruse pärast meeldivate vanakeste näkku vaadates

„Kuid“, troostis ta ennast, hoita alles kõike hääd ja ilusat oma hinges ja minna elust mööda kahitsemata, niikui aeg igavesti mööda läheb“

Linnas hakkasivad tuled põlema, nagu metsaliste vihased silmad kiirgasivad nad kauges pimeduses ja palju süttis neid lugemata akande taga ja pikil teil ridastikku. Need read muutusivad kaugemale vaadates ikka ahtamaks, kuni neid enam ei näinud, nad kas majade varju või udu sisse peitu jäivad

All märjalt lauglevaid uulitsaid tõttas rühmitu inimeste hulk, mustavate vihmavarjude all. Nii imelikud ja väikesed näisivad nad ülevalt kaheksandalt korral alla vaatajale

Kostab hobuste rautatud jalgade plagin uhkete tõldade ees ja ähisevad kiiresti tulevad ja minevad automobiliid

Linn kõndis, sõitis, kõneles, ähvardas, kohutas, kartis, vaevles, kannatas, igatses, armastas, nälgis ja suri

Mida kõik need punased tuled akande taga näevad ja mida inimesed kinniste uste taga teevad!

Mõnigi vist elas niisama üksikult nelja külma seina vahel nagu tema, kelle juure mõnikord kuu aja sees ühtgi võõrast, sõpra ega tuttavat ei tulnud. Sest tuntud-võõraks ja isegi igavaks olivad need inimesed saanud, kellega ta kokku juhtusgi vahel. Ta ei soovitud nendega läbi käia. Sest need ei võinud temale, ega tema nendele midagi olla

Juba vara hommikul, kella kümne aegu olivad uulitsad rahvast täis. Kiriku kellad lõivad ja iseäralise härdusega läks Miitra kirikusse, kus ta mitmel aastal enam ei olnud käinud. Kirik oli siinsamas lähedal

Orel mängis ja see kiriku lauluviis oreli saatel ei läinud talle igavaks, mõjus oma sügav-hingelikkuse ja tõsidusega hästi. Ka evangeliumi ja palve altaris

kuulas ta ära, aga kui õpetaja kantslisse läks, hääbus see pühalik meeleolu, sest õpetaja jutlus oli kõike muud kui südamlük ja otsekohene

„Pühakirja seletamine mõjub üleüldse halvasti“, mõtles Miitra, — sest üksigi ei saa tarkusest üht osa, vaid kõik. Sest pooltark on juba rumal, nagu Ferdinand Fille ütleb“

Pärast jutlust, viimase laulu laulmise ajal läks Miitra välja ja pööras kesklinna

Lulitsad elasivad. Iludusi, õigeid ja järeltehtuid, ning vastikuid elajalikka, tuime ja tuimunuid, korralikka ning korratuid nägusid hoogas mööda siledates inimeste salkades

Linnavaht ajas üht kerjust enese ees. Vanamees katkenud venesärgis, pehtinud palitus ja paljaste jalgedega läks sõnakuulelikult nagu ori, ainult vahete vahel tagasi vaadates, nagu kardaks mõnd häkilist hoop. Viilul oli tal kaenlas, võib olla ainult kerjamise abinõuks, aga võib olla ka mitte

„Kui pöörane ja väiklane on kõik inimlik kord! Tuhanded naised värvitud nägudega, keda mehed otsivad, hulguvad siin elava kaubana ümber, aga üks kerjus,

kes ainult viulit mängib, aetakse ära, et heldete inimeste taskusse mõned vaskkopikad rohkem jääks“, mõtles Miitra

Korraga jäi ta seistes inimest silmitsema, kes ühe maja trepi astmel istus, must mantel ümber, laia kaabu all pää õlgade vahele kistud, ettepoole kumargile olev nägu enam kui mõttis ja kurb

Imelik. Näis Ferdinand Fille olevat. Ta tõstis aeglaselt pääd

Nende vaade juhtus vastamisi, mõlemil küsiv

Fille tegi liigutuse nagu oleks tal nõu üles tõusta, jäi aga paigale istuma

Miitra ruttas tema juure

— Mis teil viga on?

Mees vaatas tumedal, öösisel pilgul vastust ootava naisele näkku, laskis pää pisut alla vajuda nagu mõtleks järele, mida vastada ja pigistas meeleheitlikult lühikese nägemisega silmad kinni. Ilma prillideta nägivad need põhjatu arad ja vesised

Sedaviisi kütkestas terve inimese kogu, enese taha tundmata hinge avaldusi peites, Miitra tähelepanekut

Ta näis mõtteta mõtlevat, puhkavat või hullumeelseks läinud olevat

Miitra ohkas tahtmata ja ootas vastust

Nüüd viimaks tõstis Fille pää täiesti püsti ja pomises tumedalt, poolkatkenud häälel:

— Väsinud . . . hirmus

— Ei tahtnud esite tundagi!

— Olen koledasti muutunud. Lihtsalt, koht üksta-puha . . . puhata

— Puhata! kordas Miitra seistes, nagu ei näeks ta nendest möödaminejate vaateid, küsimisi ja tähendusi

Nüüd alles küünitas ta teretuseks kätt. Teise käsi tundus jääsena, külmana tema pihus

Järsku, nagu mitte oma tahtmisest tulnud soovi järele, tõusis Fille püsti ja paistis sirgena, suurena Miitra

ees seistes. Siisgi oli selles keha seisakus miski kangelaselik, ahastuslik nõrkus. Silmis seisis ähm argdus ja tumedal vaatel põhjenes suur üksildus

— Mis teil küll viga on? Küsis Miitra uuesti

— Otsisite mind nüüd üles. See oli hää! Kõneles Fille

Fille hääl oli madal ja kõikuv, kuid täis rahustavat usaldust

Muutuval näol, küll mitte harilikkindlal, ometi ilusal kõnnakul, käega raskelt üle otsaesise tõmmates, käis jälle Miitra kõrval tõepoolest Ferdinand Fille ise

— Teie küsisite, mis mul viga on. Tõepoolest, mul ei ole midagi viga. Aga ma lähen kodu ja lasen enesega kui haigega ümber käia

— See oleks vist küll kõige parem, arvas Miitra ja pani siissama tähele teise nägu, mille lubjakarva kollakas-kahvatut jume ja erkliselt tõmblevaid ninasõõrmeid miski käskimata sund rahulikule piinale pidas

— Ma tahtsin, arvake, omi asju korraldada ja naist võtta, ja —

Fillel jäi, nagu oleks häkiline löök või ehmatuse teda tabanud, lause suhu seisma

Miitra ei küsinud, ei saanud küsida ja näitas end tahtmata külm ning osavõtmatata, kuna ta seda sugugi ei olnud

— Ja siis?

— Ja siis ei tulnud kõigest midagi välja. Ta on kihlatud

Fille ütles viimast sõna iseäranis kihvtiselt

— On see võimalik, imestas Miitra

— Ma käisin leinaaastal, pääle ta esimese mehe surma, teda vaatamas ja sain ta kõnest nii aru, et ta õnnetu abielu tagajärgesid põeb. Ta oli minu vastu väga hää. Mulle näis siis, nagu poleks viit aastat, millal meie üksteisega kordagi ei rääkinud — tema meheleminest saadik, — olemasgi

— Teie tundsite teda enne seda?

— Kas siis *minul* mehenaisega mingi vahekord muidu oleks alata võinud?

— Ja miks ei takistanud Teie teda esimest korda seda koledat asja korda saatmast?

— Ma olin siis teistsugune kui nüüd, ma pidasin armastust inimese elus kõrvaliseks asjaks, ma tegin tööd, elasin hästi hääde sõprade seltsis ja minu arva-tes pidi tema niisama tegema

Pärast kuulsin ma, et tema isa varandusline seisukord halb olnud. Ja võib olla ka see ja nimelt kahtlus või koguni kergemeel?

— Viimane küll mingil tingimisel! Kergemeelsed naised ei ole iialgi armastanud ega tõsiselt kannatanud, tõendas Miitra

— Aga tema kannatab. Seda ma näen ta lapselik-alandlikult näolt. Ja võõra mehe naisena oli ta murest, häbist ja kannatusest otsa lõpemas. Ma põgenesin ta eest, ma ei võinud teda näha, ehk ma küll alati tema järele käin. See on uskumata, imelik, kole, kuid tõsi

— Teie ütlesite, et ta mees talle võõras oli. Arvasite või teate seda?

— Ta ise ütles mulle seda — ja ta ei valetanud vist. Kuid kui ma küsisin, miks uuesti mehele lähed, siis

vastas ta: „Kui lähen, siis lähen igavuse pärast nagu esimene kordgi“

— Teie rääkisite talle enesest?

— Ma tegin talle abielusse astumise ettepaneku, aga ta vastas lihtsalt: „Ei taha, ei või enam“

— Saab ta teist aru? kordas Miitra oma esimest küsimist

— Ja, sest ma ei varjanud enam midagi ta eest. Aga ta kannatab ja ütleb, et tema ei olla tõesti mitte teadnud. See olevat hilja, liig hilja — ja saatis mind ära

— Ja mis pidi ta tegema?!

— Sääl ta maja trepi pääl ma istusin ega jõudnud enam edasi minna

— Kui teie parem ta vastu oleksite olnud!?

— Parem, kordas Fille arusaamatalt, — ei või enam olla

— Minge, paluge teda. Tema kannatus on raskem, sest pääle kõige muu koormab teda ka süüd

— Ma ei tea. Ma mõtlen järele. Mul isegi on tunne nagu peaksin ma tagasi minema

— Minge ruttu, otsekohe nüüd

— Ei, ma lähen kodu, sest ma olen väsinud. Oleme tulnudgi seda teed

Tuli ristulits ja nad jäivad seisma

— Otsige mind üles, ütles Fille

— Lähemal ajal, vastas Miitra, ehk ta küll õieti teise elukohtagi ei teadnud

II.

Kiht alles ümbrikute sees olevaid ajalehti väikse käsilaua pääl türgi divani ees, üks valge padi põse all ja teine selja taga, end pehmelt, rahulikult ja vabalt tundes, laupäeva õhtut pääle sauna pidades, lamas Miitra must siidi schall üle kühma katetud ja mõtles kaugete aegade pääle, nägi oma minevikku, üksikutes piltides lapse põlvest saadik siiamaale

Ta oli ühe- või kaheteiskümne aastane, sai kätte kus-

gilt tühe Oleviku numbril, läks metsa, istus kannu pääle ja luges. Oli olnud Roomas üks koosolek, mis võimille jaoks, seda ta praegu enam ei mäletanud, aga tekstist oli talle imelikul kombel meele jäänud üks koht, milles selle päältnägija seletas et „palju tarku mehi oli sääl koosolekul ja ilusaid naisi, kes seda koosolekut ehtisivad“. Ta luges seda kõige lapselise uudishimu ja elu õhinaga, nägi oma ettekujutuses selgesti ülitarka ja tähtsat koosolekut. Ainult sellega ei olnud ta rahul et naised koosolekut oma säälolekuga ainult ehtisivad, nagu päältnägija kirjutab, kel vastu vaidlemata õigus oli ja kes selle koosolekuga väga rahul oli. Praegugi mäletas ta seda nii nagu oli ettekujutanud kusgil hämaras kauguses, Roomas, suures, pikas saalis palju maailma tarku mehi ja toredaid naisi, kel kalliskivid juustes ja kaela ning käevarte ümber hiilgamas. Õhki selles saalis oli suurtsugu vaimu täis

Selle vastu istub kannu otsas kuuskede all väike tüduruk, ei ole oma südames targa Oleviku ajakirjaniku ega Rooma koosolekuga rahul

Mets tema ümber ja metsa all soo, ta kodu sääl soo ääres, kust välja viib kitsas tee — ja see ei vii Rooma

Ta kodu lähedal oli sügav org, kus palju tuhkruid

elas. Poisid panivad sinna löksid üles. Palju tuhk-
ruid läks löksi, palju põgenes ka ära. Poisid rääkisi-
vad, et tuhkrul nii kõwad hambad olla, millega nad
hädas rauagi läbi närivad

Need tuhkrud huvitasivad kord teda: tuhkur löksi raudu
närimas, tuhkur kolme jalaga põgenemas, sest et üks
jalg löksi vahele oli jäänud, — targad tuhkrud, kes
kunagi löksi ei lähe. Kõiki neid, tuhkruid, kujutas ta
siis enesele selgesti ette ja tundis nendega kaasa

Ah, ei võinud ta siis aimata, et ka temale kord löks
oli üles seatud

Ei teadnud löksi ülesseadja kuidas ta end kord välja
wedanud oli, nõrkade jalgade, walutava südame ja ui-
mastav- kurb- pimedada meeleoluga

Oh, saatuse alla heitja alandlikku kannatust, võimetust
ja vaesust! Kivilgi oleks süda pehmeks läinud ja hel-
laks asemeks oleks, nagu muinasjutus, ta väsinule
saanud

Aga inimesed? Ei olnud neil silmi, kõrvu, südant ega
kätt et aidata maantee ääres istujat õnnetat ja väsinud
inimeselast

Ja kui ta oma väsimusest loomu sunnil ühele kaebas, siis vastas see talle : „Ei väsi sa ka juba ära väsinud olemast!“

See väsimus ja meeletu ärevus aga võis teda veel vallata, maani painutada. Ei iial elus olnud ta selle eest kaitstud. Ei lasknud see teha rahulikult oma tööd ega rõõmu tunda töö tagajärgede üle. Üks ja seesama vanne hingas terves olemuses ja vande seltsilisi oli ilm täis, kes valmis on igaühelt petma ja paljaks riisuma isikliku õnne väärtusi ning porisse tallama inimese hinge lapselikku puhtust!

Ei usuta nüüd enam hinge, ega lapselikku puhtust olevat, kõik on neile kui üks kasulik karielajas — neile hingeliselt harimata, koolitatud talupoegadele, kelle seltsis ta kõige üksikumaid ja igavamaid nooruse aastaid mööda saatis, linnas, kust üksigi otsija laev laiale ilmame-relegi purjutada ei saa — tuule vaikuse pärast mis talupoegade kulturi edenemisele tarvilik olevat! Tema läks oma teed ja andus oma ettekujutustele

Missugune võidu ja uhkuse tundmus tema hinge täitis kui ta omi mõtete sõjavägesid tundis liikuvat terves olemuse ruumis. Mitte terasest mõõkade ja odadega ei läinud nad võitlusele. Nende mõõgad olivad sur-

mavast valgusest ja nad kuulutasivad uue teaduse nimel kadu kõigele inetule ja halvale

Ta tahtis maalida neid kui mehi, kelle jala astumise all maailm väriseb kartuse ja lootuse pärast ja kes iial ei ole eksinud tõe ja vale pimedatele radadele

Tuntud tõelisest elust ei leidnud ta neid. Elu halvas jõulisemadgi mehed ja eksitas nad ära, pani ränku kannatusi nende pääle ja veeretis ilmatu rasked inimlikud pahed nende jalgade ette

Aga paljude juure tuli eksliku hinge ja ilusa näoga naine, täis valet, ja ütles: „Mina olen see õige ja ainus: käi minu järele. Miks tahad sa uut ilma luua uue naise jaoks, keda ei ole ja kes võib olla, kunagi ei tule!? Või mis sa selles uues ilmas üksipäini pääle hakata mõtled? Vaata, ma olen rahul selle praeguse ilmaga ja minu päralt on see ilm. Kui sa tahad minu järele käia, siis juhatan ma sind tõelise ja ainsa, käega katsutava ja silmaga nähtava õnne sisse. Sa oled targem kui mina ja võid sellepärast minuga teha, mis sa tahad“

Ja paljud lõivad kahtlema oma paleuste juures, naersivad oma esimese armastuse üle, käisivad naise järele

ja eksisivad ära oma esialgsete aadete juure tagasi tulemata. Küllalt oli Miitra neid näinud

Teisi meelitas austus, see, millega mehed nii harjunud — juba hämaratest aegadest saadik, kus nad end kadedad, poolvainliku aga siisgi teenitud austusega tundsid piiratud olevat paremat jahisaaki kodu kandes. Sel ajal tähendasivad naised vähe — ja ei tähenda nüüdgi palju.

Ei olnud Miitra veel näinud ühtegi meest, kes aumees oleks olnud või enesest seda õigusega ütelda võinud. Nad tahtsivad — aga nad olivad nõrgad inimesed, nagu Ferdinand Fille, kes siisgi seni tuntud meestest erines, neid vaimlisi omadusi arendades, mis seni meestel hooletusesse jäetud. Ja see ei olnud temal sugugi kerge

Korraga kostsivad koridoris sammud. Üks inimene käis võõraste, kinniste uste taga, seisatas ja luges nähtavasti nimesid, tuttavat või sõpra otsides. Ta lähenes tema uksele ja koputas

Miitra tõusis kähku üles ja avas ukse. Ferdinand Fille seisis ukse taga. Ta oli tõsine, peagu vali ja alatist, lahket, hääsüdamlist naeratust, millega ta omi inimesi

teretas, ei ilmunud ta näole, mille ilme valitud rikkuste üle mingi tume vari oli heitunud

— Tülitan teid nii hilisel õhtul

— Ma rõõmustan teie tuleku üle, olge hää, mind ei ole ammu enam keegi tülitanud

Kui Fille palitu maha ajas, siis nägi Miitra, et ta käevarre ümber leinamärki kandis ja külm õudsus hoo-vas sellest välja

Fille istus vastu divanit teise seina ääres seisva leentooli päale, kuna Miitra oma patju keskele tagasi istus, valge, lihtsa kodu kleidi üle laia, musta schalli kohendades

— Olete Teie oma eluga rahul? küsis Fille, et midagi küsida, ja silmitses kesk tuba oleval tellingil ja sein-
del olevaid maaliseid ja neid väheseid asju, mis ukse juures seisva riide pani, edasi kapi, paari leentooli, savist kujukestega kaunistatud raamaturiiuli, kirjutus-
laua, türgi divani, ja paaris vaasis männa okstega ehitud kummuti ning pesu nõudega terve toa sisse-
seade sünnitasivad

— Selle päale on raske kosta. Osalt olen rahul, osalt ei ole. Mul puudub palju, mis puududa ei tohiks kui rahulolemisest kõnelda. Kõige päält peaks see tuba Roomas olema, aga mitte Peterburis

— Rooma tahate teie minna. Aga olete teie enesega hääs vahekorras — ainult siis maksab Rooma minna?

— Ma katsun olla, vastas Miitra alandlikult

— Seda teen minagi — muidu ei oleks ju võimalik edasi elada. Aga uskuge, ma ei ole kuigi suur enesearmastaja

— Nii. Iseennast armastab õieti ainult see, kes iseennast veel leidnud ei ole, laps näituseks. Suur inimene aga tunneb iseennast ja tunneb tihti kui rasket koormat, mida keegi kanda ei aita

— Mispärast ei saa hinged üksteisele avalduda? Miks jääme nagu saatuse sunnil seisma kui edasi minema peaksime: küsis Fille endamisi, tasa

— Teie ei läinud *siis* tagasi tema juure?

— Ma läksin — kuid liig hilja. Uksed olivad igavesti kinni, vastas Fille kõlata häälel

Vaikus

— Ta suri südame haigusesse. Aga kas ei ole see ükskõik ja ühteviisi hirmus?!

— See ei ole siisgi nii hirmus kui enesetapmine. Ma kartsin, et see

— See on peagu ükskõik ja süüdi olen üksi mina

— Ei mitte üksi teie. Süüdi on need kinnised ukсед, mis kui vahed inimeste vahel on. Lööge need maha, hävitage ära, üle maksvate kommete, üle võhiku au ja häbi tundmuse oma südame parema ära tundmise järele elada — seda ei ole teie suutnud! Ja see on nõrkus. See on kartus kinniste uste taga, mis teda surma ajas ja teid meeleäraheitmisele. Ja nii palju on neid kinniseid ukssi, terve ilm on neid täis. Teie istute murtult, hirmunult, meeleäraheitliku, vahakarva kollase näoga nende kinniste uste taga ja kannatate. Mistarvis? Tõuske üles, lööge ukсед maha ja otsige seitsmesse ahelasse needitud isiklik õnn üles, midagi muud ei ole teie tahtnud. Kõik teie töö — kõike tegite teie, et seda ühel päeval ühel naise ette heita, kes sest aru saaks ja ütleks: „ma armastan sind“.

Kui teie enese vastu otsekohene olete — siis tunnitate seda?

— Ma tunnistasin liig hilja. Kas teie võite arvata kui tühi on see linn, uulitsad, majad, inimesed hobused, masinad — need on otse hirmsad oma otstarbetusega. Tema ei kõnni enam siin, ei sõida, ei kõnele — aga ei kannata ka enam: Imelikult ükskõikne on nüüd kõik minu meelest. Ma käin ja õnnistan võõraid kohti: ehk on tema siin käinud — olgu õnnistatud! Ja ma läksin läbi kinniste uste. Läksin tema mattusele, kandsin teda hauda, heitsin mulda tema kirstu pääle ja palusin...

— See on ilus, niisama nagu see hirmus on, ütles Miitra ja pööras näo kõrvale, sest ta tundis omi silmi ebaselgeks minevat. Siis tõusis ta üles, astus Fille juure ja ütles, kätt selle õlale pandes:

— Ei midagi muud ole mul troostiks kui see viha mis mul nende kinniste uste vastu on, mille taha ka minu isiklik õnn igaveseks kinni neetud on ja sureb. Aga ära hävitada tahan ma enese ja oma õnne vaenlasi, maha lüüa kinniseid uksi ja oma õnne vangikoja rusudele suurt, tulist, inimlikku õigust valitsema seada. Tehke ka seda ja siis on teil õigus elada!

— Siis on mul õigus elada, ütles Fille ja tõusis oha-
tes üles

Nad andsivad käe jäädavaks sõpruseks

GREETAKESTE SAATUS

Mägede vahelisel päikese paistelisel lagendikul mängivad kuldjuukselised Greetakesed omi mängusid, mis hurtsikus algasivad ja kuninga lossis lõppesivad, kus igaüks neist kuningaks, vähemalt kuningannaks krooniti

Mäletamata aegu kaugemale kui minevaastani veel vähem mõtlesivad nad tulevaasta ja tuleviku pääle. Ei ühtegi muret, ei ühtegi raskust, ei ühtegi äravõitmata

takistust: nad olivad maailma valitsejad, rüütliid rikkad,
targad — ühe sõnaga — üliinimesed

Hele rohiliste, ilusate metsade, värviliste lillede ja
maasüdamest tulevate veesoontega nooruse maa, täis
haldjaid, kalliskivisid, vanasti maetud varandusi ja ette
määratud õnne, ümbritses neid

Nad mõõtsivad oma kasvu kasvavate noorte puudega
ja rõõmustasivad, et nad kiiremene edenesivad kui noo-
red puud

Nad nägivad küll tõsiseks jäädes inimesi surevat, aga
teadsivad, et need jälle viimsel päeval üles tõusevad.
Viimne päev võis igal ajal tulla — ja kindlasti vahest
tuleb ta enne nende surma

Ja nad unustasivad surma tõsiduse ja kahtlemise. Elu
mäed ümbruses seisivad kõrgete rüütli lossidega ja
lahked rüütliite tütreid huikasivad neile vastu

Kõik heledad päevad pööravad tagasi, kõik lilled hak-
kavad uuesti õitsema seemne terakesest idanedes, kõik
rüütliid võidavad viimaks raskused ja saavad õnnelikuks

Aastad läksivad ja viisivad Greetakesed ükshaaval laia
ilma

Üksi nende ettekujutused liikusivad koltuval lagenidikul, elu sügisel tagasi pöörmata nooruse päevi ja kevade lillesid leinates, mis iial enam ei õitsemata saa. Siis tulivad Greetakesed üksikult tagasi, istusivad turbaga kinni kasvanud lossi varemetele ja nutsivad oma noorust, õnne, kõike ilusat ja kaduvat leinates

Õnnetust õhkus õite lõhnast kui õied kevadel armastavad, maailm oli täis tõtt, igavust ja kohutavat saladust, inimesed olivad võimetus, ühtgi rüütli ei elanud enam ja üksigi ettekujutus ei läinud täide

Päakohal kõrge, avar ja sinine taevas rõhus raskelt kui mõte lõpmata ruumist, kus kättesaamata kauguses hiilgasivad igatsuse tähed

Keda kantakse hauda mustades puusärkides, mille pääl närtsinud lilled kõige kurvemad näivad. Kellad kõrges tornis löövad ja hirmuline lein paistab saatjate nägudelt

Kadumise sügav saladus on iga kahvatanud surnu näol ja vaikinud, siniste huulte ümber, mille muresid ja kannatusi igavene rahu katab. Maamuld üksi võtab neid vastu oma sülle

Need on kuldjuukselised Greetakesed, rõõmsad looduse lapsed, kes hädades, muredes, kahtlemistes surma saivad ja kelle eest üksigi rüütel kätte ei maksa, keda põhjust ei ole tänulikult mäletada tehtud tööde eest ja kes paljude arvates elule kõlbmata on olnud

Üksi kellad kõrges tornis löövad: kaebavad, õnnistavad ja ähvardavad. Maamuld üksi võtab neid vastu oma sülle

SALADUS

MUINASJUTT

Kahe kuningariigi ja kahe kuninga lossi vahel oli suur järv. Hääle silmale paistis ühelt kaldalt teise kalda viir ahtakese, musta joonena ja kuninga loss nagu valge täpp musta joone sees. Sedagi näivat iseäranis selge päeva ajal kui vilu ei ole ega ei helgeta. Vilu, vihmase ja tormise ilmaga uppus seegi nägemus kohavatesse lainetesse ja järve üle hõljuva udu sisse

Kui imet, kui muinasjuttu, laskis kuninga tütar seda ene-

sele jutustada. Tema ei olnud seda näinud, ehk ta küll püüdis vaadata suuril silmil ja kätt kulmude kohta päikese varjuks tõstes. Aga ei ühtgi musta joont ega valget täppi. Üksi väiksed, mustjad voogud veeresivad kaugel järvel laiuti ja valgete täpidena välgatasivad ja kustusivad nende vahused harjad

Vara hommikul ja hilja õhtul kõrget, mäelist järve kallast pidi kõndides igasuguste ilmuga ei ilmunud kaugusest imelikku nägemust

Ah need kurbröömsad, päikese paistest helgetavad päevad, ehk need tuulte ja pilvi rännulised, kõikide aegade meelsed! Need olivad kui ihk imelikude asjade järele, mis kuningatütre südame rahutult liikuma pani, nagu pilve sinas nägemata ja tundmata tuule ees

Kesk hääbuvaid meeleolusid seisis aastast aastasse kuningatütre südamevalus kartuse ja lootuse vahel *Saladus*, ja ta vaikis sellest. Nagu kivi kandis ta seda oma südamevalus ega võinud ega tohtinud ära heita

Ühes teises, ilmas ühel teisel ajal kui tõelik ja käesolev, viibis kuningatütar — ja siis ei tunnud ta oma rõhuvat *Saladust*

Nendel aegadel ilmus kuningatütrele nähtavana omis üksildastes unistustes oma õnn

Kuis isegi tõelised nähtused: inimesed, maa, puud, järv, lilled ja tuuled ning taeva alused pilved saivad osaks *Saladusest*. Oma tunde andis kuningatütar neile, sest tema tunnete rikkusel ei olnud otsa ega äärt

„Kui jääks kõik igavesti nõnda, et usuks, loodaks ja armastaks, kuid ei otsiks, nagu muud inimesed, seda, mida tõeks nimetatakse. Kas ei ole tõe äratundmine suurem kui mõni tõde?“ mõtles kuningatütar

Kuid kahjuks ei elanud kuningatütar üksi maailmas. Ta nägi teisi inimesi, kes olivad, uskunud, lootnud ja armastanud, aga siis petetud. Nad tunistasivad ainsaks tõeks veel kadumist ja tühjust. Teised olivad oma *Saladust* kui rasket, koormavat kivi kannud ja enesega ühes hauda viinud. Võib alla, et see kivi neid enne-aegu maa hõlma kiskus — nii suureks kasvades elavas südamevalus

Ja see oli kuningatütar, kes hirmu tundis enese eest, kes hakkas kahtlema oma ettekujutuse üle ja sellepärast tõeksaamist ihkas oma unistustele. Oma *Saladust* tahtis ta usaldada teisele, oma südamevalus kasvavat kivi ära heita

„Mis küll tundis ja mõtles see teine, keda ta ootas ükskord tulevat? Kas võis ta aimata *Saladuse* olemas

olemistgi? Oh, ei! Tuhat korda ei! Kas ei kesta saladus ainult seni, kui ta avaldamata on, ja kas ei ole igavesi saladusi?“

Kõik need mõtted tulivad ja läksivad vahel koguni väga kuningatütart kurvastades ja maa põrmuni muljades, kinni nõõrides sulgumata nutuga säääl, kus üksigi teda ei kuulnud, ei näinud ega aidata ei võinud

„Ehk ometi üks“ troostis kuningatütar ennast ja toibus kannatusest nende olemata õnnetuste, enneaegse hirmu pärast ja kandis nurisemata oma südamevalus suures kasvanud kivi

*

*

*

Ukskord käis kuningatütar üle järve oma kuningliku isa seltsis, kes võõrale kuningale soola leiba viima ja riigi asju õiendama läks. See sõit oli nagu unenägu, mille olemasolevate asjade üle võis kahelda, aga mis selgesti meele oli jäänud. Nägi nüüdgi seisvat, oma kuninglikku isa ja võõrast kuningat ühel võõral rannal, valendavat lumivalget lossi kõrge mäe harjal ja oli nagu unes säääl ise kord olnud, lasknud noorel kuningapojal enesele näidata võõra riigi piirisid kõrges tornis, kust alla vaadates kuningatütrel pää pööritama

hakkas ja süda nõrgaks läks, nõnda, et kuningapoeg teda toetas ja alla maa pääle aitas

Kui kuningatütar juba oma laeva juures seisis, kui tema isa võõra kuningaga jumalaga hakkas jätma, siis lõpuks kõneldi ka kuningatütrest ja kuningapojast: „Üksainus tütar ja üksainus poeg. Mõlemil on oma kroon kanda“ muud kuningatütar ei mäletanud. Ja siis tuli kuningapoeg, kes temast pää jagu pikem oli, kinkis jumalaga jätmisel ühe hiilgava kivi kuningatütrele mälestuseks, mida ta ütles järvest olevat leidnud. Kui kuningatütar kivi nime ja tähendust küsis, sest et see kivi tema meelest väga iseäralik kingitus oli — siis vastas kuningapoeg:

„See on *Saladus* . . . “

See kõik oli väga ammu olnud

*

*

*

Ühel hommikul suplema minnes kukkus kivi kuningatütre käest vette ja kadus ära, jäigi kadunuks kõige hoolsa otsimise järgi

Sestsaadik igatsesgi kuningatütar mingit teadet kuningapojast ja käis ikka randa vee äärest kadunud kivi

otsima. Lained uhtusivad randa kõike, kõike: hukkunud laevade rususid, kooluid loome ja ilusaid konna-karpe, aga mitte kadunud kalliskivi, mille leidmine õnne oleks tähendanud

Kohutavad, tumedad aimdused täitsivad kuningatütre südant

Vaikides vaatas kuningatütar üle hiigla veekogu, mis hall ja sügav nagu pikade aegade saladus

Lugemata laevu oli hukka läinud, arvamata hingi näki veedalustesse kodadesse vangid sattunud!

Järve pind läikis päält kui hõbe ja uputas suuremata päikest. Päike üksi läks sõtta sügavuse koledate ja pimeduse kohutavate vägede vastu ja võitis ikka. Kiirte laevaga sõitis päike üle suure järve kui ilus kuningapoeg ja hirmutas ära mustad, teravad ja vihased lained

Aga kui päikest ei olnud, kaugus teda ülevatele taeva teedele meelitas, kartmata ilmusivad siis allpool pilvi kohutavad ülivõimud. Kuidas siis hirmus torm järvel möllas ja visklevate, vahuste lainete kohin vääradata hirmsa vägevusega laulis

Nagu kaitsevaim istus siis kuningatütar kivi otsas

rannal, väänlevate, vihaste voogude ees, kauguses sündivate asjade, järvel olevate laevade ja kuningapoja pärast hirmul, kes nimelt tormiste ilmuga järvel sõitvat, nagu inimesed rääkisivad

Ja kuningatütar kujutas teda kesk järve vihasemate voogude vahel laeva ninas seisvat ja vaatavat suure rahu ja julgusega üle voogude, minewat appi hukkuvatele laevameestele ja võitvat ikka nagu päike

Tema käsivars oli ju küllalt tugewaks saanud, et nõrka toetada. Ta ei olnud enam poisikene nagu ammuse külaskäigu puhul. Ta jõudis üksigi laeva juhtida ja ei eksinud järve pääle ega läinud sihist kõrvale nagu noored ja rumalad laevamehed, kes taeva kaarte vahel kahtlesivad

*

*

*

Ja kuningatütar ei kahelnud enam oma unistuste tõekssaamise üle. Kõrgel järve kaldal kõlisesivad ta kinga pandlad igapäev, armulikult lillede ja rohutirtsudega kõneldes oma *Saladuse* üle käis kuningatütar laeva ootamas. Selle tuleku aega ei teadnud ju keegi, pääle nende kahe ei saanudgi teada vahest. Vahest sõidab ta kuningapojaga otse ära, vahest käib kuniinga-

poeg enne veel mitu korda üle järve, vahest jäävadgi nad nagu Koit ja Hämarik

Vahest teadis kuningapoeg mõnd abinõu kuidas kadunud kivi, mis kuningatütrel meelest õnne tähendas, järve põhjast üles leida

Neid lootusrikkaid mõtteid mõlgutades läks ta ühel suve kuumal keskpäeval randa, pani seitsme tähe kirjalise kuningliku pärja juustelt maa pääle, heitis salapäraliku sinise rüü pärja üle ja läks suplema

Järv helgetas silmi pimestavalt

Kuningatütar ujus veerooside ja lõmmulehtede keskel nagu ilus kuldjuukseline näkineitsi, punus valgeid, puhtaid veeroosisid omi juuste sisse ja mängis läiklevate lainetega

Juba oli ta end kolm korda uhtunud ja tuli kalda ääre poole, kui ta häkki järvel mõlade löökisid kuulis

Need panivad ta südame esite tarretama kuulates. Need olivad kindlad ja harjunud sõudja omad. Ja need lähenesivad, kuid kadusivad kuningatütrel südame vere tormilikkusse mühinasse

Ta käänas ümber, silmad pimestatud hiilgavast järvest

ja keset hiilgust kuningliku laeva mustavast ninast, mis ühe veelinnu pääd kujutas. See must lind valgete tiivadega ujus lähemale ja seisis rannal. Selle imeliku laeva ninas seisis mehine kuningapoeg kui oodetud, igatsetud, ihaldatud, ja kadunuks peetud kallim! Kuningatütar seisis liikumata, tabatud häkilisest, õnnestavast üllatusest, äraunustanud, et ta alasti oli ja — küünitas käed kuningapojale vastu, kes lähemale tuli ja kinni võtis ta õrnväikestest lapsekätest, tõstes neid oma kaela ümber ja puudutades oma veripunaste, kuumade mehe huultega kuningatütre väikest, tõsist suud, kumardades end alla, sest ta oli pääjagu pikem, vaadates kuningatütre pääd, mis väsinult ta rinnale najatus, alla lastud silmalaugude, lahtistes juustes rippuvate, valgete veerooside ja vaikiva suuga

„Kes sa oled“ ? küsis kuningapoeg

See küsimine äratas kuningatütre enese teadmata olekust, tundmuste unetaolisest uimast, aga heitis kannatuse ja häbi varju ta pääle

Sel silmapilgul elas ta uuesti üle kõik need kannatused: kohutavad aimdused tundmata tõe eest, pahade inimeste piinad, valusa igatsuse, kurbhääbuvad meeleolud ning üksilduse leina ja mäletas järve kadunud kivi, mis õnne tähendas

„Kes sa oled“ ? kordas kuningapoeg oma küsimist

„Kelleks sa mind pead“ ? küsis kuningatütar vaevalt kuuldavalt ja ta silmad olivad niiskunud hõõguvaist pisarist, sest ta tundis ränka kivi rõhuvat oma südamevalus ja ta suu oli võimetu kuningapojale oma *Saladust* avaldama ning ütleva hinges liikuvat mõtet : „Mina olen kuningatütar, kes sind armastab ja keda sina üksi armastad . . .“

Tummalt ja paluvalt vaatas ta kuningapojale silmi. Aga need silmad kohutasivad teda. Neis silmis põles kollane tuli, mille tähendust kuningatütar ei tunnud. Ta nägi kuningapoega naeratavat mõistamata naeru, tõstvat oma kätt ja katsuvat oma kareda käega ta väikesi rindu, neid hoolimata undishimuga pigistades

Ta pigistas silmad kinni, nii väga väsinud olles ja kõneles viimast korda kuningapojaga eneses, kuulmata, südame keelel

Aga ühtlasi, tundes kuningapoja karedat kätt oma ihu üle roomavat, kannatas ta veel suuremat üksildust kui üksiolles

Lõdvalt laskis ta oma käed kuningapoja kaela ümbert

lahti, mida ta nüüd märkas jämeda, loomaliku olevat ja mis teda kohutas, aga veel enam kurvastas

Valust hõõgivate rindadega kuningapoja karedate käte puutumisest taganes ta, võtis maast oma salapäraliku sinise rüü, pani kuningliku pärja omi juuste pääle, mille ülestõstmisel ta oma käe rammetu tundis olevat, nagu oleks selle ja iga järgmise liigutusega südames üht valusat haava osatanud, mille paranemist ta ei lootnud

Nägemata kuidas kuningapoeg kahvatas üht kukkuvat, võpatut astet tema poole tehes, läks ta, ilma et kordagi oleks tagasi vaadanud. Aga minnes tundis ta iga oma sammu raske olevat, sest kivi ta südamevalus oli mõõtmata suureks kasvanud ja rõhus alla maa poole kiskudes

ILMUVAD
1914 AASTA KEVADEKS
UNUNUD AJAD
NOVELLID

An 914
Heiberg

1 RBL.
